

A megidézett múlt, a magyar észjárás, 2010-2012

A globalizáció

A globalizáció és a mondializáció fogalmai a 20. század második felében, főként a bipoláris világrend megszűnésével születnek meg és terjednek el a megjelenő társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális jelenségek leírására. A nemzetállami határokon átívelő globálissá vált gazdaság hatásai és a harmadik információs forradalom alapvetően megváltoztatták a térről való gondolkodást és hatalomgyakorlás módját. A 19-20. században prosperáló nemzetállamok szerepét megváltoztatta, átalakította s legfőképpen háttérbe szorította.

E változások gyökere, a modernitás, a liberális kapitalizmus keynesi modellje és a nemzetállamiság eszméje ugyanabban az európai kultúrkörben alakultak ki, mint amiben e tendenciák következményeit most mi is magunkon érezzük. A világméretű gazdasági érdekek és a nemzetközi pénzügyi rendszerek háttérbe szorították azokat az egyetemes értékeket, melyek védelmére annak idején a nemzetállamok létrejöttek. A liberális gazdaság számára az állam egy olyan szükséges elem a rendszerben, mely annál jobb, minél kevesebb befolyással bír (a jó állam fogalma tehát a gyenge állam fogalmával azonos). (Jürgen Habermas).

A nemzetek kialakulása, illetve a nemzettudat kialakítása kulturális alapon történik, az identitást létrehozó jegyek és attribútumok megfogalmazásával és elfogadtatásával (Max Weber). A globalizáció ezeket nem hagyta érintetlenül. Nem csak gazdasági, politikai, de kulturális globalizáció is zajlik: a különböző kultúrák homogenizálódnak, univerzalizálódnak. A globalizáció gazdasági értelemben már felszámolta az államhatárokat, szabad teret enged az áruk, eszmék, munkaerő és a tőke szabad áramlásának, s ezzel együtt a kulturális elemek kicserélődésének is. [\[1\]](#) Így sérül az identitástudat, és a könnyebbé válik a pusztá érdekek érvényesítése. A jóléti szociális államok funkcióinak felülírásával és a kulturális sokszínűség homogenizálásával a globalizáció természetesen ellenállást vált ki a még mindig politikai keretekül szolgáló nemzetállamokból.

A globalizáció káros következményeinek hatására napjainkban újra felerősödtek a nemzetállami törekvések, ismét fontossá váltak a lokális identitások és kultúrák. Természetesen vannak más reakciók és a szakirodalom számos más pozitív és negatív következményével foglalkozik a globalizációnak, de a dolgozat témája és a magyar politikai akarat és unió válságának szempontjából ezt tartom releváns értelmezési keretnek.

Az Európai Unió 2008-ban kezdődött válságára adott politikai válaszok is az államok

szerepének erősödést tükrözik. A korábban jónak tűnő szervezeti formák, a regionalizmus, a gazdasági- kulturális-etnikai alapokon szerveződő régiók elmélete, a hatalom középszintjének kiépítése nem váltották be a hozzájuk fűződő reményeket, mert pont az általában államnál kisebb és kevésbé potens regionális intézményeknek kellett volna megvédenie a régiós polgárok érdekeit. A kezdeti gazdasági válságból politikai és társadalmi válsággá eszkalálódott problémák szinte magától értetődő módon hívják életre a nemzetállamok újrafelfedezését, mint ahogy azt tapasztalhatjuk is, akár csak az Angela Merkel-féle német politikán keresztül is.

Karácsony Sándor és a magyar észjárás

Karácsony Sándor *A magyar észjárás* c. könyvének tanulmányai több év eltéréssel íródtak, de koherenciájuk miatt később egy kötetbe szerkesztették őket, még a szerző életében. A református szellemben nevelkedett pedagógus, filozófus, egyetemi magántanár írásaiban a magyar nép, a középosztály és a szofokrácia társas lelki jellemzőit, néplélektanát írja le. Valójában ennek álarcában a történelmi okok miatt keletkezett társadalmi problémákat fogalmazza meg, elsősorban az oktatás korabeli szükséges reformja szemszögéből. A nagy háború utáni történelmi helyzet, a Horthy-korszak nacionalistának aposztrofált csonka Magyarországnak közege, a millennium szellemi öröksége, a protestáns neveltetés és a századelő pszichológiai irányzatai (Wundt néplélektana) áthatják a szerző gondolatvilágát. Jelen dolgozatban nem Karácsony Sándor magyarságról való gondolkodásának részletes bemutatására törekedtem, inkább következtetéseire és mai retorikában sokat idézett szófordulataira szeretnék koncentrálni, illetve a két világháború közti és a mai magyar politika útkeresésének, önmeghatározásainak párhuzamaira.

Karácsony Sándor mindenekelőtt fontosnak és időszerűnek tartotta tisztázni, mi is az, hogy magyar. Igyekezett rendet tenni a magyar nemzet állandó jelzői között, azok létjogosultságát, bűn vagy erény voltát tisztázni, külső és belső szempontok szerint egyaránt. A magyarságról itthon és külföldön kialakult nézeteket divatjamúltnak, elavultnak, hazugnak vagy áligazságnak, s ilyen formán veszélyesnek tartotta. A „*kényre-kedvre garázdálkodó különös ismertetőjegyeket*” helyükre akarta tenni, elsősorban azért, mert akkor „*nem lehet bennünket hamisítványokkal és bolondításokkal fálnak állítani*”, aprópénzen megvenni. (Karácsony 1985: 36) Egyértelműen megfogalmazta e külföldi és hazai tévedések szándékolt és kártékony voltát is: „*A magyar tárgyú filmek is, az idegenforgalom is újabban egész kis kuriózum álmagyar világot épített körénk jóízű hejehujázásból, urimurikból, népi táncokból, rokolyákból, gatyákból..., de ez a világ a valóságban egyáltalán nincs vagy nem ilyen*.” (Karácsony 1985: 37)

A magyarságot nem, mint antropológiai jegyek és életmódok megnyilvánulását értelmezte, sőt hangsúlyozta, azt túlságosan materiális, anyagszerű valaminek tárgyalni tévedés. „*Ott, ahol*

történeti élete folyamán az az embercsoport, mely tegnap és ma magyar, megoldandó feladatot kapott vagy látott, és erre a feladatra ömlött kik lelkének egésze. ... A magyar embert ez a küldetés jellegzetesen más valamilyenné formálta, mint amilyen a nem magyar ember. Ez a magyarság mindféle származású és fajú embert magyarrá formálhat, ha azt megejtette és varázsa alá hajtotta a magyar feladat."

(Karácsony 1985: 42) Véleménye szerint tehát magyarnak lenni lelki probléma és sajátos feladat, misszió. Nemzetünk sajátossága, különbözősége pedig az Európában élő magyarság keleti származásából fakad. A magyarság feladata kettős:

tanulni a Nyugattól; továbbadni a Keletnek a tartalmat; tanulni a Kelettől, továbbadni a Nyugatnak a formát

. (Karácsony 1985: 53) A magyar észjárás, a magyarság társas lelki alkat, a sajátos gondolkodásmódja, állandó jelzői ebben a kettőségben nyerik el valódi jelentésüket, szakadnak ki az egyetemes emberi erények és bűnök tévesen magyarnak titulált értelmezéséből.

A keleti és nyugati, európai és ázsiai kultúra közötti alapvető különbségének a tér és az idő szemléletének tartja, s ezen keresztül szabadítja meg a magyarságot bűnös jellemzőitől, társaslogikai törvényszerűségekként mintegy legitimálva azokat. *Ha a magyar bűnöket* (szalmaláng természet, a széthúzás, a patópáloskodás passzív rezisztenciája, a csodavárás, szabadságszeretet, etc.)

az európaiságát ázsiai módon élő magyar lélek szerint tekintjük, nyomban kiderül róluk, hogy magyarok ugyan, de nem bűnök, hanem, megannyi magyar magatartás, a magyar megannyi adottsága. Nem bűn, nem erény, hanem bizonyos fajta mód, ahogy a bűnök és erények egyaránt megnyilvánulhatnak.

(Karácsony 1985:51)

Véleménye szerint a nyugati kultúra idegen rendszerében határolt tér és kimért idő keretiben igyekeznek célt érni, s ebben a rendszerben az élet értelmét az aktivitás adja, melyen keretül manifesztálódhat az Én. E tőlünk „*idegen rendszerben cselekedni erény, nem cselekedni bűn. Összeszorított foggal, ököllel, célegyenest előretörve érjük utol a többieket, gyűrjük le a versenytársakat*”

. (Karácsony 1985: 21) Itt a passzivitás viszont halálos bűnnek számít. A keleti kultúra határtalan tér és idő szemléletében a passzív rezisztencia nem bűn, nem erőtlenség, hanem pont hogy erő. Itt a magyarságra jellemző szenvedés és tűrés jelenti a valóságos aktivitást, a tűrés maga, mely a megmaradás feltétele. Ebben az időtlen rendszerben a cselekvés optimális dinamikája pedig a pillanatnyi, a szalmaláng természetű.

A két rendszer egymástól gyökeresen különböző volta miatt Karácsony Sándor kijelenti: mondjuk le arról, hogy egyik rendszer keretén belül a másik meghatározható, mert az csak téves következtetésekre vezethet. „*A kimért időben és térben az oki törvény szerint mennek végbe a történések. A magyar lélek azonban végtelen térben és időben mozdul előre vagy*

vesztegel. Az időtlen idő aktivitása a szalmaláng, passzív rezisztenciája a patópáloskodás. A széthúzás másik emberét meg csak a végtelen érben lehet úgy tudomásul vennünk, hogy: van elég hely, elérünk. A mellérendelés elve a határtalan téresség ajándéka.” (Karácsony 1985:54)

Végső soron az európai kultúrában élő „primitív” ázsiai léleknek tulajdonítja a magyar sajátságokat, s ennek az Európa és Ázsia ölelkezéséből született léleknek túlélését csodának tartja. *„A magyar lélek Ázsia lelke. A szubjektív és komplikált európai lélekkel szemben a magyar lélek még mindig ázsiai jellegű. Az, amit a magyar lélek nyelvvel élve és minden egyéb megnyilvánulásában kifejezni próbál, már Európa, de az, ahogy kifejezi (tárgyiasan és egyszerűen) az Ázsia. Ez az ázsiai módon megélt Európa teszi a magyar lelket sajátosan, egyedülállóan magyarrá* .” (Karácsony 1985: 50)

Karácsony Sándor gondolatmenetének hátterében tulajdonképpen a polgárosodott nyugati kapitalista társadalom értékrendje és a korábban nyugat-európai országok kvázi gyarmatbirodalmaként létező közép-európai, prekapitalista, rendies formáit őrző magyar társadalom értékrendszerét veti össze egymással. Az első világháború utáni sokkban, a Habsburg-uralom alóli szabadulásban szinte teljesen érthető, hogy az akkor térben és társadalmában is peremterületnek számító, zaklatott történelmű ország létjogosultságának bizonyítására, legitimálására törekszik. A szerző hangsúlyozza: *„Ezen a földön, ebben a sorsközösségben csak magyar élet lehetséges*”, s hogy *„minden kísérlet, mely földünkön és történelmünkben ellenállt a feladatok magyar megoldási módjának, csak veszteséget, visszafejlődést, kárt, pusztulást, betegséget és tetszhalált eredményezett, jó gyümölcsöt nem termett, s ezután sem teremhet* .” (Karácsony 1985:15)

Mai magyar észjárás

Ma Magyarország olyan politikát igyekszik folytatni, mely egyszerre kíván részese lenni az európai közösségnek, ugyanakkor a magyar nemzeti érdekek érvényesítése érdekében saját, külön utakon is jár, s ehhez keleti kötődését hangsúlyozza. Ezzel párhuzamosan a politika közéleti híradásaiban egyre gyakoribb a „magyar észjárásra” való hivatkozás, a nemzeti megkülönböztető jegyek használata. A magyar nemzeti múlt nagy eseményeire való hivatkozások és az azzal való azonosulás (szabadságharcosok országa), a sajátos magyar érzület és jelleg hangoztatásával történeti beágyazottságot igyekeznek teremteni a nemzetállami érdekeket szolgálандó politikai akartnak. Ehhez a regnáló magyar kormány retorikájában jó párhuzamot talál Karácsony Sándor írásaiban és a két világháború közti gondolatvilágban.

Gyakran előforduló kifejezések Orbán Viktor miniszterelnök nyilatkozatiban és beszédeiben a magyar szív ritmusa, a magyar észjárás, a magyarság individualizmusa és szabadságharcos jelleme, a magyarság félázsi volta. E kifejezések általában olyan kontextusokban hangzanak el, melyek ugyan az európai közösség részeként, de annak értékrendjétől és gazdasági-politika céljaitól esetenként elhatárolódva és szembehelyezkedve interpretálják az országot.

Európa válsága és a válságra adott reakciói teljes joggal váltanak ki kételyeket nem csak a magyar, de más országok képviselőiből is. Jürgen Habermas a válság kiváltójának a neoliberális eszme, a szabad kapitalizmus pénz uralta rendszerének korlátlan eluralkodását – azaz a globális gazdaságot - tartja, mely véleménye szerint törvényszerű kudarcra volt ítélve. (A kapitalizmus legitimációs problémái, Habermas 1973.) Mára a szociális és jóléti demokráciával való összeegyeztethetetlenlensége empirikusan is nyilvánvalóvá vált, sőt, a rendszer bebizonyította, hogy nem képes önmaga fenntartására és újratermelésére. Habermas szerint a nyugati világ a neoliberalizmust, a chicagói iskola gazdaságpolitikai tanát gyakorlati hatalommá konvertálta s az élet minden területére kiterjedő világnézetté fújta fel, mely szemmel láthatólag súlyos károkat okoz a társadalomban, kultúrában és politikában egyaránt. Védekezéséppen Európában is megerősödtek a nemzetállami törekvések, a centralizáció, a saját érdekek védelme, többek között azért, mert az unió elakadt demokratikus fejlődése útján, s nem tudott demokratikusan működő politikai közösséggé válni. Ma az Európai Tanácsban a kormányfők kezében összpontosult informális hatalom döntéseinek mozgatói a nemzeti érdekek, s elsősorban a három vezető nagyhatalom, Franciaország, Anglia és Németország nemzetközi egyezségeiből született határozatokat hajtják végre a tagállamokkal. Habermas bírálja, hogy ezzel a központosított végrehajtói föderalizmussal a „*kormányfők ellentétére fordítják az európai projektet*” (Habermas 2012)

A magyar kormányzat politikájában nyíltan megjelenik egy kettős, nyugathoz tartozó, de kelet felé törekvő orientáció. Magyarország tagja az európai közösségnek, ezért meg kell, hogy feleljen bizonyos elvárásoknak, feltételeknek. Azok azonban elsősorban nem a magyar, hanem az unió érdekeit, illetve a válságból való közös kilábalást szolgálják, sőt, ha figyelembe vesszük az előző bekezdésbe foglaltakat, akkor egyes nemzetállamok érdekeinek propagálását is.

Orbán Viktor Londonban a sajátos magyar észjárásra hivatkozva foglalt állást az euró válság kapcsán, úgy fogalmazott: *a magyaroknak van egy sajátos észjárásuk, ami abban mutatkozik meg, hogy "képesek vagyunk egyszerre több fejjel is gondolkodni... Ez a magyar kormányra is igaz, több forgatókönyvet futtatunk folyamatosan, amikor a jövőt tervezzük". Azt viszont az adott pillanatban kell eldönteni, hogy e forgatókönyvek közül melyik alapján kell cselekedni*

Orbán Viktor az uniót esetenként süllyedő hajónak nevezi, s hangsúlyozza a két lábon állás jelentőségét, mely a 21. században Magyarország esetében ismét Kelet és Nyugat kettősségét jelenti.

A magyar kormány 2010-től meghirdette a keleti nyitás politikáját. Ennek egyik kulcsszereplője Kína, de az elmúlt években egyre több hírt hallhattunk a diplomáciai kapcsolatok és nemzetközi együttműködések megerősítéséről más közel-keleti és ázsiai országokkal egyaránt (Kazahsztán, Törökország, Azerbajdzsán, Szaúd-Arábia, Kuvait, etc.) A keleti kapcsolatok építése alapvetően gazdasági érdekekre épül, de a keleti ember mellérendelő személetéből (Karácsony) fakadó kölcsönös tisztelet és a büszke nemzetek egymás iránt való megbecsülése, kölcsönös megértése, a diplomáciai-politikai kapcsolatoknak emberi tartalommal átszőtt keleties érzelmessége is hangsúlyt kap. *„Mi magyarok úgy tekintünk magunkra, mint egy olyan nép, ami nem csak profitot tud létrehozni, de kiemelkedő kultúrát is. Ezért szívesen lépünk kapcsolatba más kultúraépítő népekkel. Amikor ezt tesszük, érzünk valamit, ami lassan eltűnik a nyugati világból: a büszkeséget. Az arab embereket büszkének tartjuk, ahogy saját magunkat is” – mondta a miniszterelnök*

[3]

A keleti nyitás politikájának erőltetett menetét azzal indokolja a kormány, hogy napjaink gazdasági válsága egyben új világgazdasági korszak kezdete, s egyelőre nem lehet tudni, kik lesznek ennek az új rendszernek a vesztesei és nyertesei. *„Az egyre mélyebb válsággal küzdő Európa pozíciója egyre gyengül, s minden jel szerint el fogja veszíteni vezető szerepét. Ebben az átalakuló rendszerben az egyetlen megoldás, hogy Magyarország gyorsan cselekszik, és kihasználja azt, hogy ugyan a nyugati kultúra része, de ajtót tud nyitni kelet felé*

[4]

Ennek ellenére természetesen az európai közösség része maradunk. *Attól, hogy keleti szél fúj a világgazdaságban, még nyugati zászló alatt hajózunk*

[5]

Épp ezért van szükség egyfajta megfelelésre a nyugati felé, bizonyos politikai látszatcselekvésre (pávatánc).

Orbán Viktor kijelentette, a magyar kormány ki fog tartani gazdasági céljai mellett, ugyanakkor mindenkivel tárgyal, és ha kell, "elme gyünk az oroszlan barlangjába is, időnként még jól is érezzük ott magunkat, és bemutatjuk azokat a szempontokat, elveket és érveket, amelyek alapján alakítjuk a transzparens politikánkat"

[6]

Európában nagy visszhangot kelt az Orbán-kormány politikája. Erre azonban ismét a sajátos magyar észjárással és a Karácsony Sándor által megfogalmazott tétellel felel és menti fel magát a kormány. Egyrészt a magyarság szabadság és autonómia igényére hivatkozik, másrészt arra, hogy idegen rendszerből nézve nem lehet helyesen értelmezni egy másikban zajló történéseket. „A magyar egy szabadságharcos fajta, és ha valaki a szabadságát el akarta venni, előbb vagy utóbb, leginkább előbb, mint utóbb, pórul járt”. Ezért a szabadságot, a magyarországi demokráciát érintő kritikai megjegyzéseken "nem háborodunk fel, nem sértődünk meg, hanem egész egyszerűen a tudatlanság számlájára írjuk", ugyanis aki azt gondolja, hogy lehet olyan politikai rendszert működtetni Magyarországon, amely nem az individualizmus teljes szabadságán, elismerésén nyugszik, az alaposan félreismeri a magyarokat - fogalmazott a miniszterelnök. "Mi attól sem veszítjük el a kedvünket, ha az európai bürokraták egy része nem érti, mi történik nálunk" - jelentette ki a miniszterelnök.

[7]

1

De vajon valóban létezik-e a 21. században az sajátos magyar észjárás, melyre Karácsony Sándor és Orbán Viktor hivatkoznak? Egyrészt Keller Tamás szociológus egy 2008-as tanulmányában megerősíti, hogy a magyarság gondolkodásmódja sokkal inkább keleties, az ortodox kultúrájú országok gondolkodásmódjához hasonlítható, mint a nyugatihoz. [8] Másrészt Kopp Mária és Strabski Árpád kutatásaiból tudjuk, hogy valóban individualista nemzet vagyunk, a szó pozitív és negatív értelmében egyaránt. Van tehát alapja az ezekre való hivatkozásnak és a megkülönböztetésnek. A magyar kultúra valóban évszázadok óta kelet és nyugat határán létezett. Tagadhatatlan tény, a magyar határ egyben az európai kultúra határát is jelentette és talán jelenti most is.

[9]

Közép-kelet-európai poszt-szocialista országként most is valamiféle peremvidéket jelentünk. Ez a perifériális helyzet, mint minden határ, azonban egyszerre lehet elválasztó és összekötő funkcióban.

Konklúzió

A 21. század átrendeződő világgazdaságában Magyarország aktív, cselekvő szerepet igyekszik vállalni, s kihasználni, hogy évszázadok óta minden szempontból Európa peremvidékén helyezkedik el. Olyan kettős identitást teremteni magának, mely egyszerre köti Európához és a gazdaságilag feltörekvő kelethez, térben, időben/történelemben és kultúrában egyaránt.

A történelem újraértelmezése vagy újrafelfedezése mindig szolgálatában állt az aktuális hatalom legitimációjának. Aki szimbolikusan birtokolja a múltat, azé a jelen hatalma, ezért az új hatalom mindig megalkotja a maga múlt képét. A regnáló magyar kormány önmaga és politikai törekvései legitimálásához és a magyar történelemben való beintegrálásához egy olyan korszak gondolkodójának termékét fedezi fel magának, mely több szempontból is párhuzamba állítható a jelennel. Mindkét esetben egy válságokkal küzdő Európához tartoztunk/tartozunk, melynek peremterületeként fontossá vált az önmeghatározás, mely bizonyos fokú nacionalizmushoz vezet. S mindez esetben időszerűek a cselekvések, a cselekvésre buzdítások, a problémák saját utas megoldásai.

Nem véletlen, hogy kevéssé Ady „kompországára” hivatkozik Orbán Viktor, holott sok hasonlóság mutatkozik *A magyar észjárás* és az *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* írtakban között. Indokolja ezt, hogy Karácsony Sándor reformer volt, s nem csak bírált, hanem következtetéseinek tükrében meg kívánta újítani az oktatás egész magyarországi rendszerét, aktivitásra szólított fel. Ady kompországa azonban csak mászkál két part között: Kelettől Nyugatig, de szívesebben vissza. Nem híd, csak komp. A jövőben a magyar politikai akarat viszont a híd szerepét szánja egy öntudatos Magyarországnak, gazdasági és politikai és kulturális értelemben egyaránt.

Felhasznált irodalom:

Andrásfalvy Bertalan: Hagyomány és jövő, Antológia Kiadó, Lakitelek, 2004.

Csizmadia Sándor: A "mondializáció" és "globalizáció" ontológiai térképe, Korunk 2001. XII.

Jürgen Habermas: Esszé Európa alkotmányáról, Atlantisz Kiadó, Budapest, 2012.

Karácsony Sándor: A magyar észjárás, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1985.

Internetes források:

<http://nepszava.com/2011/12/magyarorszag/kilepteti-orban-magyarorszagot-az-europabol.html>

http://hvg.hu/vilag/20111111_orban_viktor_london_euro

http://belfold.ma.hu/tart/cikk/a/0/124178/1/belfold/Orban_akinek_csak_a_piacunk_kell_az_gyarmatosito_a_magyar_eszjaras_szerin

<http://index.hu/gazdasag/magyar/2012/07/26/orban/>

<http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=180216>

<http://index.hu/gazdasag/2012/11/12/arabforum/>

http://index.hu/gazdasag/blog/2012/11/05/szijasrtato_strategiai_partnersegre_torekszunk_kuvaittal

http://index.hu/gazdasag/magyar/2012/09/20/azt_is_megcsinaljuk_a_kazahokkal_amit_gyurcsany_sem_akart/

http://www.mfor.hu/cikkek/Orban_a_keleti_nyitas_fontos_resze_a_gazdasagi_egyuttmukodes_a_Kaukazus_allamaival.html

http://index.hu/belfold/2010/11/05/orban_keleti_szel_fuj/

<http://www.origo.hu/itthon/20111026-az-orban-viktor-szerint-sajatos-magyar-eszjaras-lenyege-az-individualizmus.html>

http://orbanviktor.hu/cikk/nem_leszunk_gyarmat

<http://www.hir24.hu/gazdasag/2012/10/04/folytatodik-a-bujocska-az-imf-fel/>

<http://www.hir24.hu/belfold/2012/09/07/orban-megallapodunk-az-imf-fel/>

[1] Hasonlítható ez a középkori keresztény világ még nemezek nélküli Európájához, ahol személyek és javak szintén szabadon közlekedhetett. Európa akkor az egész világot is jelentette, de egységes katolikus, egyetemes keresztény civilizáció közegében.

[2] http://hvg.hu/vilag/20111111_orban_viktor_london_euro

[3] <http://index.hu/gazdasag/2012/11/12/arabforum/>

[4] <http://index.hu/gazdasag/2012/11/12/arabforum/>

[5] http://index.hu/belfold/2010/11/05/orban_keleti_szel_fuj/

[6] http://belfold.ma.hu/tart/cikk/a/0/124178/1/belfold/Orban_akinek_csak_a_piacunk_kell_a_z_gyarmatosito_a_magyar_eszjaras_szerint

[7] http://belfold.ma.hu/tart/cikk/a/0/124178/1/belfold/Orban_akinek_csak_a_piacunk_kell_a_z_gyarmatosito_a_magyar_eszjaras_szerint

[8] <http://www.origo.hu/itthon/20111026-az-orban-viktor-szerint-sajatos-magyar-eszjaras-le>

[nyege-az-individualizmus.html](#)

[9] A nyugati-kereszténység, a reneszánsz, az individualizmus, a reneszánsz zene és a páros tánc elterjedésének határa is Magyarország.